

AUTODETERMINAZIOA ETA ERABAKITZEKO ESKUBIDEA EUSKAL HERRIAN

Kontzeptuen eboluzioa mugimendu sozialen ikuspegitik

EGOERA

Lurralde gatazkei soluziobide emateko modurik ohikoena biolentzia izan da historian zehar. XX. mendetik aurrera, ordea, gatazka horiei modu baketsuan aurre egiteko mekanismoak sortzen dira, autodeterminazio eskubidea saiakerarik arrakastatsuena izanik. Honen erabilera, ordea, egoera kolonialetara mugatu eta nazio gutxituentzat oztopo ere bilakatu zen. Testuinguru horretan, erreminta berri baten jaiotza bizi izan dugu: erabakitze eskubidearena. Hasieran lurralde gatazkak konpontzeko gailu modura eta, ostean, aldarrikapen eta arazo ugari modu demokratikoan irtenbidea aurkitzeko mugimendu sozialen partetik.

AUTODETERMINAZIOA

FORMULA BERRIAK

ERABAKITZEKO ESKUBIDEA

XX. mende hasieran jaso zen lehen aldiz autodeterminazioaren kontzeptua esplizituki, lehenengo Europako esfera ezkertiarretan eta, ostean, Wilson Amerikako Estatu Batuen presidentearen ahotan, autodeterminazio eskubidearen ideia babestuz. Kontzeptua, ordea, 1945era arte ez zen nazioarteko legedian jaso, Nazio Batuen Gutunaren 1.2. eta 55 artikuluetan, 1945ean. Bere garapenean autodeterminazio eskubide hari mugak ezarri zitzaizkion eta, praktikan, autodeterminazio-eskubidea testuinguru kolonialera eta Nazio Batuek proposatutako esparru juridikora mugatu zen

Autodeterminazio eskubideari ezarritako mugen ondorioz, XX. mendearen amaieratik aurrera, deskolonizazioari lotu gabeko prozesu emantzipatzaileak teorizatze eta praktikara eramateko saiakerak egin dira. Kasu paradigmatikoenak, agian, Kosovo eta Canadá-Quebecekoak dira. Quebec (1980 eta 1995eko erreferendumak eta Clarity Act) eta Kosovoren(bereziki, Nazioarteko Justizia Gortearen Iritzi kontsultiboa Kosovoren aldebakarreko independentziari buruzkoa) aurrekariak eduki teoriko garrantzitsuen ekarpena egiten baitute autodeterminazio eskubidearen aplikagarritasunaz egoera ez-kolonialetan.

Formula berrien artean, azken urteetan erabakitze eskubidearena izan da esanguratsuena. Maila akademikoan, honako kontzeptualizazioak aurkitzen ditugu, batik bat: autodeterminazioa berraiatzeko eufemismoa (Ezeizabarrena, 2017; Ruiz Vieytes, 2015); “sezessio erabakitze (edo ez) eskubidea” (Zubiaga, 2014); autodeterminazioaren “eboluzio estrategiko-diskurtsiboa” (Vilaregut, 2011: 190); eta badira autodeterminazio eskubidetik bereizten dituztenak ere (bertan oinarria duela ukatu gabe), Jaume López, kasu; finean, kategoria politiko berri bat (Álvarez, 2020), baita, “neologismoa” (López, 2011). Interpretazioen artean, ordea, elementu komuna dago: garrantzitsuena “prozesuaren legitimazio demokratikoa” da (Urrutia et al., 2012: 58).

BERKONTZEPtualIZAZIOA ALA ESKUBIDE BERRI BAT?

ERABAKITZEKO ESKUBIDEAREN KONTZEPtUA EUSKAL MUGIMENDU SOZIALETAN

GURE ESKU

2013

"Herri bat gara; erabakitze eskubidea dugu; herritarron garaia da" Erabakitze eskubidea lurralde-gatazkei ia eskusiboki lotuta

2017

"Herritarron Ituna" eta mugimendu sozialekin lankidetzat estutu

2020

Hamaika Gara: "Gure bizitzetara eta gure komunitateari eragiten dieten gaiei buruz erabakitze eskubidea dugu". Erabakiak lurralde-gatazkez harago

MUGIMENDU FEMINISTA

MUGIMENDU EKOLOGISTA

EUSKAL HERRIKO ESKUBIDE SOZIALEN GUTUNA

"Subiranoak izatea gure gorputzen eta harreman afektibo-sexualen jabe izatea da, osasuntsu egoteko bideak lantzea, geure kabuz erabakitze gaitasuna izatea".

Hondakinen kasuan, adibidez: "hondakinen kudeaketari buruz erabakitze eskubidea".

Euskal Herriko mugimendu sozialen bilguneak 2020ko ekainean deitutako Lehenik Bizitza mobilizazioen aldarria: "Gure erabakien jabe izan nahi dugu, gure bizitzak sostengatzeko eta hemen erabakitze".

Mugimendu horiek badute zerbait komunean: euren bizitzetara gain eragina duten gaiei buruz zuzenean erabaki ahal izatea aldarrikatzen dute. Guztien ustez, erabakitze eskubidea tresna demokratiko bikaina izan daiteke arazo eta aldarrikapen anitz bideratzeko. Hau da, autodeterminazioaren teorizazio liberal demokratikoa gainditzen dute, lurralde-arazoak bideratzeko tresna gisa, eta teorizazio erradikal demokratiko zabalago batera bideratzen dute, askotariko arazoak konpontzeko tresna gisa.

ONDORIOAK

Autodeterminazioa lurralde gatazkak konpontzeko tresnarik ezagunena izan da XX. mendean zehar. Alta, eskubide horrek baldintza oso murriztaileak ezartzen ditu kolonialak ez diren kasuetarako. Horren aurrean formula berriak teorizatu dira gatazka horiei soluziobide emateko, erabakitze eskubidea, kasu.

Teorizazio berri hori arreta handiz jarraitu da Euskal Herritik, batez ere Kataluniako adibidearen ostean. Han bezala, erabakitze eskubideak eboluzionatu egin du, eta hori argi eta garbi islatu da Gure Esku mugimenduaren bilakaera berrian, beste mugimendu sozial batzuekin batera: erabakitze eskubidea ez da soilik tresna liberal-demokratiko berri bat lurralde-arazoak konpontzeko, baizik eta mugimendu nazionalistetako sektore batzuek prozedura erradikal-demokratiko berri gisa erabiltzen dute euren interesekoak diren arazo anitzak konpontzeko.

EZTABAIDA IREKIAK

Burujabetzaren kontzeptua: parte-hartze demokratikoari lotuta agertzen da soberaniaren kontzeptua eta espazio baten gainean egiten duen irudikapena zabaldu egiten da, espazio hori lurralde zati bat izan daitekeelarik edo marko espazial txiki edo abstraktuagoak, hala nola, elikadura, gorputza bera, etab.

Lurraldearen kontzeptua eta erabakitze eskubidearen subjektua: lurraldearen kontzeptualizazioa ere zabaldu egiten ari da, abstraktuago bihurtuz. Horrela, ulertzeko modu klasikoagoan lurralde nazional bakar eta zatietatik (euskal zazpi lurralde historikoak), administrazio-barruti autonomoak dituzten hiru lurraldeetara pasa gaitezke. Eta ulerkeria abstraktuagoan, gorputza bera edo erabakitze esparru zehatzak lurralde esparru berri bezala identifikatu daitezke.